

**ЯСКРАВА ПОЕТКА
ПРАЗЬКОЇ ШКОЛИ**

Департамент культури і туризму
Полтавської обласної військової адміністрації
Обласна бібліотека для юнацтва
імені Олеся Гончара

«Яскрава поетика Празької школи»

до 20-ї річниці пам'яті Наталі Лівицької-Холодної

Бібліографічний нарис

Полтава – 2025

Укладач: Юлія Новоселецька

Яскрава поетка Празької школи» : до 20-ї річниці пам'яті Наталі Лівицької-Холодної : бібліографічний нарис / Полтавська обласна бібліотека для юнацтва імені Олесея Гончара ; уклад. Ю. Новоселецька. – Полтава : ПОБЮ імені Олесея Гончара, 2025. – 24 с.

У бібліографічному нарисі містяться відомості про нашу крайнку, поетку, представницю «Празької школи поезії» Наталю Лівицьку-Холодну.

Матеріал, запропонований у нарисі, не є вичерпним, використана література взята з публікацій журналів та зі шпальт газет, книг, краєзнавчих видань, які є в наявності у фондах Полтавської обласної бібліотеки для юнацтва імені Олесея Гончара.

Бібліографічний нарис адресується юнацтву, бібліотекарям, краєзнавцям і всім, хто прагне більше дізнатися про наших видатних співвітчизниць.

Зміст

1. Вступ.....	4
2. Родина Лівицьких в контексті історії України.....	5-7
3. Вимушена еміграція за кордон.....	8
4. Три кохання Наталі.....	8-12
5. Перша збірка Наталі Лівицької-Холодної.....	12-14
6. Збірка «Сім літер».....	14-15
6. Підсумок творчого шляху.....	15-18
7. Література та електронні ресурси.....	18-21

Вступ

Українських поетів діаспори завжди об'єднувала любов до України, прагнення реалізувати свій творчий потенціал. Доля вготувала цим талановитим українцям чужину – випробування на національну гідність в умовах і обставинах інших країн, на міцність того присутнього, що убезпечує людину від підлості, зради, зневіри, нечесності, меркантильності й духовної глухоти.

Серед блискучої плеяди українських поетів зарубіжжя, представників так званої «Празької школи»: Євгена Маланюка, Олени Теліги, Олега Ольжича, Юрія Клена, Леоніда Мосендза не загубилося яскраве ім'я й нашої землячки Наталі Лівицької-Холодної. Поетка натхненно увібрала досягнення європейської культури і з'явила світові красу та велич рідного слова.

Наталя Лівицька-Холодна – одна з небагатьох поетів-«пражан», хто дожив до незалежності України. І хоч їй було дев'яносто, ще писала поезії, листувалася з літературознавцями Федором Погребенником та Леонілою Міщенко.

«Моє життя було таким, щоя ніколи не могла зосередитись ні над собою, ні над своєю поезією... Писала похапцем, як щоденник. Не знаю, чи я ще щось буду писати, чи, може, просто чекатиму на смерть. Але я з жадобою слухаю і читаю всі новини з України. Шкода, що я не молодша хоч на десять років. Може б, ще могла чимсь прислужитися моїй країні» (лист від 6 травня 1990 року до Федора Погребенника).

Тож у цьому бібліографічному нарисі зроблена скромна спроба перегорнути сторінки щоденника життя і творчості Наталі Лівицької-Холодної, переосмислити її поетичні відкриття, шукання та почування поза межами власної країни.

Родина Лівицьких в контексті історії України

Майбутня поетка Наталя Лівицька-Холодна народилася 15 червня 1902 року на затишному Писаренковому хуторі, коло села Гельмязева, Золотоніського повіту Полтавської губернії. Батьки її – відомі на той час

громадсько-політичні діячі: мати – Марія, уроджена Ткаченко, батько-адвокат Андрій Лівицький, згодом – один із провідних діячів Української революції, наступник Головного Отамана Симона Петлюри і президент УНР в екзилі.

Кінець позаминулого сторіччя до першої російської революції 1905-1906 років був добою суворої реакційної політики в російській імперії, особливо національної, яка не визнавала існування українського народу, його культури і мови. Знайомство гімназистки Марії з Андрієм, тоді студентом Київського університету, та студентське середовище мало свої ясні ідеали, які молодий студент Лівицький окреслив словами: «Подумайте, яка шляхетна мета – боротися за волю України. Адже селянство й робітництво нашої батьківщини поневолені не тільки соціально, а й національно. І тому ми мусимо боротися за них...». У 1900 році Марія та Андрій побралися. Андрій Лівицький залучає дружину до політичного життя тодішнього Києва, а тим часом народжується доня Наталя. Два почуття змагалися у серці матері – материнський обов'язок і бажання служити на користь народу. «Якось не спадало на думку, – пише в споминах Марія Лівицька, – що буде з дітьми, коли мене заарештують, засудять на тяжку кару. Ми вірили, що наша жертва принесе щастя і волю цілій нації і спокій на її землі».

У 1903 році подружжя Лівицьких перебралося до Лубен, бо там Андрій отримав роботу після закінчення юридичного факультету Київського університету Святого Володимира, а з 1 липня 1904 року його призначають секретарем цивільного відділення суду цього міста.

У Лубнах Андрій і Марія Лівицькі беруть активну участь у роботі Лубенського осередку Революційної української партії (далі РУП), зокрема, переховують і розповсюджують нелегальну українську літературу з Галичини,

засновують робітничі гуртки шкільної молоді, налагоджують зв'язки з селом і з «нереволюційними» українцями, найвидатнішими серед яких в Лубнах був Володимир Шемет – член міської думи та його брат – Сергій Шемет. Серед знайомих Лівницьких о тій порі земляки – Борис Мартос, Симон Петлюра, Микола Порш. Сім'я Лівницьких у Лубнах мешкала в будинку першої дружини Миколи Порша – Катерини, яка походила зі знаної української поміщицької родини. У Лівницьких деякий час проживав відомий український скульптор Михайло Гаврилко, що закінчив художню школу в Миргороді. Восени 1904 року у підпільній роботі Лівницькому допомагав студент Борис Мартос.

1904-1905-тіроки – це вир політичних подій, що потрясли все суспільство російської імперії. Революція. Страйки. Мітинги. Міська дума Лубен створює комітет оборони міста, куди ввійшли шість членів міської думи і шість приватних громадян, в числі останніх був і Андрій Лівницький. Завдання комітету – боронити місто від хаосу, пізніше він претворюється на Революційний Коаліційний Комітет із представників лівих політичних партій, який вибрав головний Штаб для керівництва самообороною міста. В «Громаду самооборони» входило шість бойових дружин. Штаб очолив Андрій Лівницький – член української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП), у цю партію реорганізувалася напочатку 1905 року РУП.

Виникла нагальна потреба в зброї – і за нею до Києва їдуть Лівницькі. Коли з'явилися ознаки єврейських погромів, штаб Оборони роздав цю зброю начальникам оборонних відділів, для її розподілу по районах міста. До погромів справа тоді не дійшла, тож губернатор скасував комітет Оборони. У місто прибула сотня донських козаків, щоб запровадити «порядок». Почалися арешти, через це із січня 1906 року Андрій переходить у підпілля.

Членам Лубенської громади гостро не вистачає дієвого «товариша Андрія», а він у цей час з чужим паспортом змушений переїздити з місця на місце. Осінь 1906 року Лівницькі провели у Андрієвої тітки Олександри Дворянської в селі Хоцьках, де переховувались від поліції, виїхати за кордон на той момент у родини бракувало грошей і Лівницькі знову повертаються в Лубни.

В листопаді 1907 року Полтавщиною прокочується хвиля арештів у зв'язку з інспірованою урядом голосною справою під назвою «Лубенська республіка», в якій одним із обвинувачених був і батько Наталі. Його заарештовують (3 січня 1906 року) і висувають звинувачення у пропаганді з метою повалення існуючого ладу і приналежності до УСДРП. Лівницькому вдається втекти з-під варти, але 7 жовтня 1907 року його знову заарештовують в Лубнах і півтора роки тримають у в'язниці. У січні 1908 року Лівницького та інших учасників процесу переводять до в'язниці в Полтаві. Наталія семирічною дитиною дуже глибоко прийняла до серця арешти батька. Марія Лівницька в своїй книзі «На грані двох епох» розповідає про те, як вона з Натусею відвідувала чоловіка у Полтавській в'язниці і їй відмовили в побаченні. Це надзвичайно вразило Наталю. Вона почала плакати. Тоді тюремщик відвів саму дівчинку в камеру до батька. «Натуся пробула в камері батька недовго, – писала Марія Лівницька, – але це побачення назавжди залишилось у пам'яті батька і

дочки. Ця зустріч батька-в'язня з маленькою донечкою дуже зворушила Андрія. Його схвилювала й привела в подив відвага Натусі».

Київський військовий суд засудив кількох членів Коаліційного комітету на каторгу, батька Наталиного – до двох років ув'язнення в тюрмі. Після внесення апеляції, бо справа була побудована на провокаціях, суд виправдав майже всіх засуджених, в тому числі й Андрія Лівницького.

1909 року Лівницькі ненадовго поселяються в Каневі, адже на ті часи то була глуха провінція, тампан Андрій займається адвокатською практикою. Земські Золотоніські збори в 1913 році вибирають його мировим суддею і Андрій Миколайович разом з родиною переїздить на Полтавщину.

Ось в такому середовищі формується Наталя, а ще в любові до своєї землі, до свого народу, до української мови. Пізніше поетка згадувала: «І все те – і хутори, і та Золотоноша, і піщані горби над Дніпром. На одному з яких залишилася могила мого діда, – було колискою мого життя, моєї творчості. Там я пізнала справжню любов, любов родинну і любов до землі, з якої ми встали. До п'яти років я не знала іншої мови, крім української».

Наталя і молодший брат Микола, як згадує мати, виростили під величезним впливом і авторитетом батька – з раннього дитинства це було національно-патріотичне виховання, яке сформувало характери дітей. Це були й дитячі казки, що їх оповідали й читали батьки, і безліч українських пісень – їх приємно й артистично співав батько, захоплюючи ними малечу. Батько знайомив дітей з творчістю Тараса Шевченка. Марія Лівницька пригадує, як уважно вони слухали «Тараса Бульбу». Під час проживання у Каневі, родина часто їздила на могилу Тараса Шевченка і «діти від наймолодших років навчилися любити і шанувати великого Кобзаря, любити і знати його героїв та його заповіти». Від батьків Наталя Лівницька-Холодна перейняла шанобливе ставлення до національних святинь, рідної мови, історії:

Я в країні вишневій зростала –
Дівча з золотою косою,
Повне ніжності і тепла,
І несвідомості спокою.

Через «політичну неблагонадійність» і переслідування Андрія Лівницького царським урядом, а також через вихор воєнних і революційних подій, родині доводилося часто переїздити й тому 10-річна Наталя Лівницька, вступивши до 2-го класу гімназії в Золотоноші, потім мусила вчитися у Полтавській гімназії. Знову – в Золотоніській, у Київській, Жмеринській, Переяславській, що її так і не вдалося закінчити.

1917 рік – початок революції. Андрій Лівницький в епіцентрі подій: мітинги, демонстрації, виступи перед народом. Марія Лівницька писала в спогадах: «Андрій на трибуні говорить з таким запалом...з натхненням, з піднесенням, а на нього з-під самої трибуни, тримаючи у своїх маленьких ручках жовто-блакитний прапор, з захопленням дивилась наша дочка Натуся».

Вимушена еміграція за кордон

Внутрішні незгоди і розкол політичної еліти Української держави поглибилися після листопадових подій 1919 року, коли УНР втратила територію, а її армія замість утримання регулярного фронту вдалася до партизанських форм боротьби так званого «Зимового походу».

Падіння Української Народної Республіки (УНР) стало причиною виїзду Лівіцьких спершу до Польщі, 22 квітня 1920 року саме Лівіцький підписав мирний і союзницький договір України з Польщею (так званий Варшавський договір). З жовтня 1920 року Голова уряду УНР працює в еміграції у Варшаві, разом із Симоном Петлюрою Лівіцький керує дипломатичною діяльністю УНР. 18 листопада 1920 року

на засіданні уряду було вирішено, що для збереження сил на майбутнє слід подбати про перехід армії та проводу УНР за кордон. Марія Лівіцька пише в своїй книзі: «Їхали ми в невідоме майбутнє, але в серцях у нас була віра в те... що кидаємо Україну ненадовго, що Україна буде самостійною державою і що ми напевно переможемо».

Наприкінці 1921 року після невдачі «Другого Зимового походу армії УНР» в Україні, саме Лівіцький відстояв необхідність продовження діяльності уряду УНР поза межами України. Протягом 1920-1921 років та в 1922-1926 роках Лівіцький керував цим Урядом. Після трагічної загибелі Петлюри, Лівіцький очолив Директорію і перейняв посаду Головного отамана військ УНР в екзилі.

Три кохання Наталі

Та повернімось до Наталі Лівіцької-Холодної. Перш ніж зануритися в її молодість, наведемоодин із цікавих епізодів із дитинства Наталі: мало кому відомо, що її життя могло обірватися ще на самому початку.

Батьки активно займалися громадською роботою, і в їхньому домі, що знаходився на Бульварно-Кудрявському провулку в Києві, завжди перебувало багато гостей. Серед них і

письменник Володимир Винниченко. Одного разу він був чимось дуже заклопотаний, а мала Наталя плакала в колісці й заважала зосередитися. Винниченко, не цілячись, здалеку кинув на неї подушку і працював собі далі, вдоволений, що стало тихо. Слава Богу, мати нагодилася вчасно і зняла з дівчинки подушку, бо вона просто могла б задихнутися. Після того випадку, Винниченко прикипів усім серцем до Наталі, дуже любив носити її на руках і співати арію Возного з «Наталки Полтавки»:

Как вдруг предстал Наталки вид ясный,
Как райский крин,
душистый, прекрасный!

Вісімнадцятирічною дівчиною, разом з родиною, змушена вона була покинути рідний край, туга за яким звучить в одному із віршів:

«О краю мій! В твоїх веселих зливах
Прийми від мене радісний привіт.
Там, по завітчаних полтавських нивах
Дитячих ніг моїх лишився слід».

Вірші Наталочка почала писати ще в Лубнах у десятирічному віці, а друкувати наважилася вже за кордоном, за рекомендаціями поета Олександра Олеся. Вперше її твори були опубліковані у віденському журналі «Воля» 1921 року.

Закінчивши гімназію в Подєбрадах (1923), дівчина вступає до Карлового університету у Празі вивчати романістику. На початку 1924 року вона знайомиться з Євгеном Маланюком. Євген, недавній бойовий офіцер армії УНР, вчився на інженера в господарській академії, Наталя теж була уже студенткою, якимсь на одній з вечірок Лівицька розмовляла з подругою Люсею Крат. Наталине волосся було прикрашене квіткою. Маланюк шепнув щось Люсі на вухо, й та попросила в Наталі її прикрасу, а отримавши, відразу віднесла її Маланюкові. Він закріпив квітку собі у петлицю й вклонився з віддалі. Так спалахнув роман Лівицької й Маланюка – один із найдраматичніших в історії української літератури.

Наталчиного жениха, Петра Холодного, під час тієї зустрічі не було, він любив грати у футбол і того вечора відсипався після чергового матчу. Та й роман із ним, як вона пізніше згадувала, тоді був ще «в невиразній початковій стадії». Маланюк писав їй у першому після зустрічі листі: «Ви ж знаєте, яку весну утворили в мені – черешні цвітуть у серці». Це написано в січні, а вже в лютому закоханий Маланюк раптом відчув, що все скінчиться для нього кепсько. Через багато літ, вже після смерті поета, Лівицька-Холодна казала, що він, можливо, невинно помер саме в лютому, бо цей місяць усе життя йому нагадував про

катастрофу. Усе справді сумно скінчилося для Євгена – він дізнався про існування Петра Холодного в житті Наталі. Сама вона пізніше, аж 1971-го, писала:

То доба була неповторна,
Як поезія Маланюка,
А була вона недоговорена,
Наче вірш без одного рядка.

У статті «Розмова з Наталею Лівницькою-Холодною», котра була опублікована 1985 року в Мюнхені, у журналі «Сучасність», на запитання Богдана Бойчука: « – А як вкладалися ваші взаємини з Маланюком?». Наталя Андріївна відповіла: «О, з Маланюком! Як вийдуть листи в УВАН (Українській вільній академії наук), то побачите, які були взаємини. Як видно з листів, він був страшенно закоханий, але я до нього нічого не почувала. Я була дурна, знаєте, думала, що з поетами можна приятелювати і, можливо, дала йому привід думати, що я теж відповідаю йому тим самим. Він передусім був старший від мене, був уже знаний поет, а для мене поет – це була якась вища істота. Ми з ним були дуже близькі. Він постійно приїздив до Праги, ми цілими днями ходили й оглядали все...».

У листі до літературознавця Леоніда Куценка, Наталя Лівницька-Холодна писала так: «Вихована матір'ю-пуританкою, я була досить довгодуше наївною в любовних справах, і зі мною часто траплялися непорозуміння, так і тоді...»

Вони обоє були певною мірою наївні «в любовних справах». Тому що Маланюк, дарма що старший, здобув досвід кохання пізніше, ніж став солдатом і пройшов дві війни. Тож для них, для кожного по-своєму, цей роман був, можливо, певною спробою повернути «непережиту юність». Навіть деякі Маланюкові вірші того періоду – немов творіння гімназиста. Дізнавшись, що Наталя збирається заміж за Холодного, він – поет, якого називали «імператором залізних строф», – написав:

На могилу прийде й Наталочка, може,
Певно з Холодним, не сама,
І на них буде сонце, а на мені, Боже,
Лежатиме тяжко чорна пільма...

31 серпня того ж самого 1924-го Наталя одружується з митцем-малярем Петром Холодним і через три роки молоде подружжя, з маленькою донечкою Леонідою, переїздить до Варшави, де 1927-го Наталя закінчує мовний факультет університету і за працю «Поль Верлен» отримує звання магістра філософії.

За рік одружився й Маланюк, – зі студенткою медицини Зоєю Равеч. Проте шлюб тривав недовго: вона на Маланюка дивилась, мов на бога, – а для того богинею залишалася Наталя. «У мене сталася родинна катастрофа», – писав він до Лівницької-Холодної весною 1929-го. На той час вони після кількох років відновили листування – в «приятельському тоні». Один із тих листів Маланюка починався так: «Мила приятелько!» Але далі ще були й такі слова про їхній давній роман: «Казка, що так не музикально й боляче (для мене) обірвалася».

Маланюк був одружений ще раз, але війна розлучила його з дружиною й сином. Поет помер у США самотнім. Востаннє він бачив Лівицьку-Холодну наприкінці 1967-го, коли відзначали річницю смерті Олени Теліги. Весь вечір мовчав, потім пішов. Невдовзі його не стало.

У Варшаві Наталя Лівицька-Холодна теж скуштувала гіркою трукну кохання, бо до безтями захопилася Героєм Крут – Ігорем Лоським. На хвилі цих почуттів один за одним з'являються її вірші, які згодом сформуєть збірку «Вогонь і попіл». Дослідники творчості Холодної називають першу її збірку еротичним романом, у якому розповідається про заміжню жінку, яка покохала іншого. Далі збірка відображає розчарування у коханому і її повернення до себе колишньої, адже Ігор також був одружений і жінки своєї він полишати не захотів. Тому вірші Наталі – це своєрідний відбиток, у якому тісно переплітаються любов-боротьба-битва і ненависть. Уся палітра інтимних зносин, вилитих на папері. Доля її коханого не менш трагічна, Ігор 1936-го року помер від голоду у Львові.

Після всіх пристрастей, у подружньому житті Холодних настає тиша. Кохання Наталі Лівицької до чоловіка вистачило на 65 років подружнього життя. Про це свідчать навіть пізні твори поетеси – у тодішніх її віршах періодично з'являлись його улюблені на старості жуки та риби:

Осінь малює стежки,
Позичивши барв у тебе,
Очі твої – золоті жуки,
Спливають промінням з неба.

Або:

«...Лежатиму я в труні. А жуки твої і риби «вічну пам'ять» співатимуть хором мені».

Та жилося їм не завжди легко. Хоча б пригадати такий випадок. Влітку 1925 року в сім'ї народилася донечка Іда – зменшене від Леоніда. Виховувала її Наталина мати, до того ж дівчинка змалку хворіла на сухоти, а батьки тим часом ще навчалися. Петро, як і раніше, багато грав у футбол. Молода пара розраховувала тільки на стипендію, і 1927-го, коли Петро її втратив, пережила фінансову катастрофу. На деякий час їм довелося роз'їхатись: він подався у Львів до батька,

вона – у Варшаву до своїх батьків.

Восени Петро повернувся додому без грошей і без роботи, саме тоді дружина змусила його вступити до Варшавської академії мистецтв. А сталося це так: якось одного разу ішли вони повз академію, то Наталя візьми і скажи: – От би тобі тут учитися!, – а він на те, – Не хочу!

Вона сама пішла і здала туди чоловікові документи, і Петрові довелося бути студентом до 1934 року.

А загалом, відходячи від особистого та родинного Холодних, потрібно підсумувати, що саме кінець 20-х – початок 30-х років позначений особливою активністю літературного процесу, котрий Наталя Лівицька-Холодна характеризувала так: «Всюди, де тільки з'являлися хоч кілька письменників – поставали літературні гуртки». Навколо Євгена Маланюка та Юрія Липи у Варшаві створюється нова літературна громада під назвою «Танк», яка невдовзі почала видавати журнал «Ми», перше число якого редагував Маланюк і Дубицький. Колишні студенти Варшавського університету згодом з теплотою згадували літературні вечори, на які запрошувала молодь Наталя Лівицька-Холодна.

Маланюк розумів, що поети можуть служити Україні своїм палким словом: «Як в нації вождів нема, тоді вожді її поети!». І тому він закликав побратимів по перу до праці. Так, у листі до Наталії Лівицької-Холодної, заохочуючи поетесу до видання збірки віршів, він запитував і просив: «Чому зволікаєте? Тепер, саме час дикунського задусування нашої літератури, так потрібно це. Правдами і неправдами дістаються наші думки до Києва і там просочуються між громадянство».

Перша збірка поезії Наталі Лівицької-Холодної

До війни Наталя впорядковує і видає дві поетичні збірки «Вогонь і попіл» (1934 рік) та «Сім літер» (1937 рік).

Рання поетична творчість Наталії Лівицької-Холодної, характеризується впливом поезії Олександра Олеся і французького символізму з домішками пізнішого декаденсу, що відразу позначилось не тільки на майстерності техніки вірша, але й вирізнялось вишуканістю поетичних засобів і ліричної тематики. Вона поетеса камерного амплуа. Тож її перша збірка поезії «Вогонь і попіл», за словами поетки, була «циклом жінки, яка починає з подружжя, потім переходить у велике закохання, розчарування, відтак – апатія, сум і, врешті, поворот назад до себе»:

...Мати, коханка, сестра,
Вірна дружина твоя,
Мудрість так каже стара,
Буду такою і я.

Кожен рядок авторки насичений радістю буття, адже доля героїв осяяна «вірністю спрагнених душ». У тематиці цієї збірки – втіха і гармонія кохання, ніжність і шалена пристрасть, вир протиріч і «попіл» втрачених ілюзій. Збірка

складається з трьох частин, назви яких віддзеркалюють складність взаємин між закоханими: «Барвін-зілля», «Червоне і чорне» та «Попіл».

Складається враження невичерпальності цього інтиму. Чи не в тому, що засліплює ця строката картина своєю відчайдушною правдивістю? Є якась первісна свіжість у тих віршах поетеси, де чуття ще не захмарене привнесиними домішками прикроців. І коли читаєш: «О, стрункі твої ноги, стрункі», «О, міцні твої ноги, міцні», пам'ять підказує першоджерела: зворушливу розкутість староегипетської лірики і «Пісню пісень».

Зовсім інші асоціації виникають, коли в самовизначенні «дитина-жінка» («пізнати Вас і знати, хто Ви») жінка бере гору («Ви незломні у цноті своїй, але я, я дитина і жінка, і так близько від мене гріх»). Пречудова ця зухвала щирість, яка не вбирається в шати оманливої скромності, але й не опускається до безкрилого натуралізму.

П'яним коханням ліричної героїні пройняті поезії першого циклу. Тут звучать і еротичні мотиви – «Мені очей звести не сила», «Уста устами розхили», «Було і є, і буде. Це свято сонячних утіх»:

Будеш завжди цю ніч пам'ятати
Не забудеш, о ні, моїх вуст,
І цвістимуть, цвістимуть шарлати
В твоїм серці вогнями спокус.

Наступний цикл «Червоне і чорне» присвячений Олені Телізі. Тут помітні зміни, що відбулися в стосунках люблячих героїв. Замість спокійних небесних барв, з'являються «вогонь шарлату» і «пурпури цвіт». Героїня не приймає будь-якої двозначності в стосунках з коханим. Її емоційний стан розкривається завдяки кольоровому контрасту:

Чорний колір – колір зради,
А червоний – то любов.
Очі в мене два свічада
І палка татарська кров.

Назва третього циклу «Попіл». Згасла пристрасть, сум заволодів душею, яка тепер «знов старчиха», і думки вже «не крилаті»:

Я сьогодні одна, без тебе,
Я під чарами мрій-казок,
Наді мною десь плаче небо
Мільярдами сліз-зірок.

Фінальний вірш третього циклу і всієї збірки – «О, забудь мені гнівне слово...», констатує факт примирення між героями, які відчують духовну спорідненість через теплі й щемливі спомини про Україну:

Зайнялись килимові квіти:
Це троянди, а це шипшини...
Як же дивно так довго жити,
Без весни і без України!

Її досить часто зіставляли з Ахматовою, тому це стало ледь не загальноприйнятою аксіомою. Підстави для зіставлень були. Є зізнання самої поетки, є прямі відштовхування і навіть парафрази з Ахматової. Але ярлик

«українська Ахматова», вживаний, як похвала, несе собі приховану вторинність, впізнаваність того, що вже було. Це ж стосовно таланту Лівицької справедливо тільки частково, тому потребує уточнень.

Поезія знає перегукування суверенних голосів, що свідчить про їхню спорідненість. Про закроєність природи обдарування мовби однією міркою, налаштованість різних світів на одну хвилю. Але це стосується тільки частини творчості Лівицької-Холодної, а її суверенність вразлива в тому розумінні, що поезія Ахматової належала до її улюбленої лектури. А де є захоплення, там неминучі впливи. І все ж, у Ахматової відчутніше пушкінське стриманіше, гармонізуюче начало. Що зближує обох поетес, так це переймання таїнством кохання, його містикою, а в технічному плані – чистота письма. Хоча зближення це – з «перешкодами»: надто очевидна належність до різних культур.

Збірка «Сім літер»

З думкою про Україну написана збірка «Сім літер», що була опублікована в 1937 році у Варшаві. Вона тематично зовсім протилежна до першої – замість любовної лірики в ній переважають мотиви, як за Шевченком, «Нема на світі України, немає другого Дніпра» (епіграф до збірки). Це, перш за все, високий патріотизм:

Сім літер, що палають в слові Україна...

...І серце вгору йде, все вище, стрімко, стрімко,

Шляхом твоїх голгоф, народе мій.

Це також сподівання «чуда» й відродження України:

...Вже недовго чекати на чудо,

Долетить на Дніпро луна

І відродження встане і буде

Королівною бранка сумна...

«Підготовча» робота відбулася вже в закличному циклі «Попіл» попередньої книжки, де є такі рядки:

Як багато було там Бога

В кожному серці і в кожній хаті.

Там – це де «Дніпро і хутір», «в леваді верби забуті», «садки у вишнях». «Сім літер» – то Україна, тугу за якою Лівицька висловила чи не найсильніше з усіх емігрантських поетів.

Помітний із цього боку цикл, де увага до реалій чужини незмінно завершується звертанням до материзни. Саме в цій книзі чітко вловлюється обертони голосу Маланюка («На розпутьях», цикли «Мир-зілля» і «Гнів»). У ній ще домінує трагічний оптимізм пражан, їхня мілітарна нота: «...і затремтить рука злодійська. Здригнеться Київська земля і понесе сто тисяч війська під стіни білого Кремля».

Програмним віршем циклу та й усієї збірки є твір «Проходить час, відходять в вічність друзі...», у якому передані болісні відчуття українських вигнанців, штучно відмежованих від Вітчизни, ім'я якої несуть «неначе скарб».

Чужина асоціюється із самотою, «важкою і жорстокою». Думки ж про Батьківщину надихають, возвеличують людину:

І серце знов, жива струна нап'ята.
Налетіється кров'ю й співом забринить.
Ти вся моя від Дону до Карпати
Й так солодко тобі одній служити!

А далі – війна, виїзд до Німеччини, а в 1950 році ще одна еміграція до США. Наталя Лівицька співпрацювала з журналом «Жінка», була почесним членом Союзу українок, належала до нью-йорського Об'єднання українських письменників «Слово». Працювала в сирітському притулку, на фабриці картонних виробів. У 1955 році видала книгу-есеї «Шлях велетня» про Тараса Шевченка. Використовуючи наявні джерела, Наталя Лівицька-Холодна представила Тараса Шевченка таким, яким він був насправді, всупереч намаганням більшовиків зробити поета носієм їх ідеалів. Вона показала його безперервне шукання вселюдських правд, його гуманність, його гарячу любов до України, його глибоку релігійність і ненависть до ворогів поневоленої батьківщини.

З 1957 року сім'я Холодних мешкає в Йонкерсі, де впродовж дванадцяти років Наталія Андріївна викладала українську мову та літературу в школі українознавства. Працювала мовним редактором журналу «Наше життя», редагувала двотомник «Симон Петлюра», з її допомогою у 1972 році вийшли спогади матері під назвою «На грані двох епох», книга Ольги Косач-Кривинюк «Леся Українка (хроніка, життя і творчість)».

Підсумок творчого шляху

У післявоєнні роки поетка впорядковувала свої збірки «На грані», «Перекотиполе», «Остання дія», плідно працюючи, як в жанрі поезії, так і художнього перекладу. Та спливли довгі десятиліття, перш ніж вона здійснила свою давню мрію – видати третю книгу лірики «Поезії старі і нові», котра побачила світ завдяки Союзу українок в Нью-Йорку, 1986 року. Це збірка, де вміщено 230 віршів, відзначена літературною нагородою з фундації Антоновичів і стала певним підсумком поетичної творчості Наталі Лівицької-Холодної.

Критик Богдан Бойчук писав, про «жорстокість Другої світової війни, яка до кореню змінила свідомість світу, сколихнула й світобачення Лівницької-Холодної. Вона сприйняла світ і життя як «гірке питво» і «трагічний кін», почувалася чужою у світі, «немов у труні», в обличчі «старості собачої», що дивиться в душу «пустою бочкою для сміття»... З плином років все, що було особисте, стає загальним, що було буденним, стає універсальним:

Від Полтави до Харкова і Курська
Попливе синьо-жовтий стяг.
Не Демитрій це і не Курбський
До москви прокладатиме шлях.
Не раба бо царям посилає
за зневагу прокльонів лють,
але світлого мого краю
переможна й кривава путь.
Але помсту царям і совдепам
За потоплені кров'ю поля,
За нездійснені сні Мазепи
Понесе Україна моя.

Основні мотиви її поезії – це туга за Україною, розлука з рідним краєм, видіння героїчних картин минулого, захоплення козацтвом, мотиви кохання, життя і смерті. Але найбільша туга за своєю малою батьківщиною – Полтавщиною.

Образи Полтавщини в різних варіаціях проходять через всю творчість поетеси:

Щось таке не до ладу щоночі сниться:
Перехрестя вулиць, перехрестя стріч,
І червона свитка, і чортячі лиця,
І намисто відьми під Купальську ніч.
Гоголь, Вій, церковиця на кручі,
Розповіді батька, дотик його рук...

Все тут сповнене чару полтавської землі. Це рідні, улюблені місця поетки, і це підтверджує вона в поетичних рядках:

Виростала і я на землі, що від Бога.
Мала небо, як золото синій стяг.

Вірш її з досвідом років змінився, ущільнився, стиснувся, наче шагренева шкіра. Ритмічні вивихи: перепади рядків довгого і короткого стали майже нормою. Це мова людини, котра спізнала «морок світових глибин». Нічого зайвого. Усі три означені книги – книги втоми, втрат, самоти, загубленості у нью-йорських нетрях, безвиході, старості, смерті. І все це з характерною відвертістю, мінімумом декорацій чи й без них – жорстка, з перевисанням до прози фіксація біографії душі.

В одному з віршів «Останньої дії» непосильна ноша неприйняття відгукнеться по-стефанівському страшно: «Тяжко давить на очі пільма.

Втискаючи сльози назад до серця». Містичне постане у сюрреалістичних образах: місяць «мов кров недобитого півня», ніч, що «стискає упиревими іклами».

Крик у порожнечу виростає до надриву: «п'ю трунок закінчення і відчаю», «чом ти вже зілля того не звариш, щоб від нього повісилась». Мотив самогубства стає нав'язливим:

...не таблетки насонні,
Ні, то буде щось страшніш:
Буде потяг, чи з підвіконня,
Чи просто кухонний ніж.

Це переступання межі. Непрощений гріх, як для віруючого, але Лівицька-Холодна – віруюча. Релігійна лірика – то ще одна грань її творчості, де Боже витісняється демонічним, і навпаки.

Пізня Наталя Лівицька – це переважно нічне життя душі. Ніша ця в українській поезії ХХ століття була до неї незаповненою. Вона й не могла бути заповненою, бо песимізм у підрадянській Україні кваліфікувався як вияв крамоли, як спроби осмислення жаху старості і смерті, як, зрештою, і повнота інтиму. Тобто – все те, що зафіксоване у жіночому «календарі» Наталі Лівицької-Холодної.

Підбиваючи підсумки життя, наша героїня скаже: «прокотилось, наче повінь в негоду».

У 1986 році подружжя Холодних перебралося до міста Глен Спей. Спочатку 1989 року помер її брат Микола, а наступного року упокоївся й чоловік. «Душевно спустошена родинним горем», як писав один із її біографів, Наталя Лівицька-Холодна виїхала до Канади, де мешкала її донька з внуками. Тут вона працює над книгою спогадів про Варшавське видавництво «Варяг», це видання посприяло гуртуванню української діаспори. В 1992 році видала книгу «Джерела до новітньої історії України», займалася перекладами Роберта Фроста, Шарля Бодлера, Поля Верлена з французької та італійської мов, вела листування з Юрієм Липою, Дмитром Донцовим, Андрієм Крижанівським. Часто Наталя Лівицька-Холодна друкувалася під псевдонімом Наталія Волошко.

В Україні вірші Наталії Лівицької-Холодної почали з'являтися 1992 року, коли «Літературна Україна» опублікувала першу їх добірку. Поезії останніх років багаті на підтекст, на глибину невисловлених думок, на недоговореність (Юрій Шерех сказав, що «пріоритет поезії – не називати, не договорювати», а це і є в багатьох випадках характерним для віршів Наталі Лівицької-Холодної.

Поезію, що зосталась у спадок від Віри Лівицької-Холодної можна поділити на такі основні тематичні групи:

1. Осмислення свого жіночого, індивідуального і національного ліричного «я», осягнення ідеалу щасливого кохання (інтимні поезії збірки «Вогонь і попіл», «Мені очей звести несила», «Я пам'ятаю, гучали води», «Небо знов молоде й блакитне», «За вогнем шарлату»);

2.Туга за рідним краєм і сприйняття чужого світу (збірка поезій «Сім літер», вірші «Проходить час, відходять в вічність друзі», «Сім літер, що палають в слові Україна», «Все весни радісні минають», «В хаосі звуків, барв і ліній»);

3.Філософські роздуми над сенсом людського існування (останні поезії Наталі Лівицької-Холодної «Автобіографічне», «На грані», «Перикотиполе», «Остання дія»).

Відірвані назавжди від рідної землі, поети української діаспори і в умовах матеріальних нестатків, зазнаючи гоніння в добу «жорстоку, як вовчиця» (Олег Ольжич, відчували гостру потребу творчо «опертися на вірність друга знов», поєднатись із коханою людиною, щоб спільно в парі перемагати всі труднощі, які судились вигнанцям. Вони любили і страждали, відчували потребу творчого взаєморозуміння.

28 квітня 2005 року (за іншими джерелами 26 березня), у далекій Канаді, зупинилося серце видатної українки-поетеси Наталі Андріївни Лівицької-Холодної.

Чоловік поетеси Петро Холодний – художник, залишив неоціненну мистецьку спадщину, зокрема, свої прекрасні ікони і вітражі, що оздоблюють українські церкви, а Наталя Лівицька-Холодна збагатила українську літературу самоцвітами поезій, бо для неї поетична творчість була не тільки життям:

Поезія – це молитва,
...Поезія – це згорання,
...В незгораємій купині.
Горять в душах поетів огні, огні вічні.

Література

Книги

Бойчук Б. Розмова з Наталею Лівицькою-Холодною / Б. Бойчук // Поети Празької школи: Срібні сурми : антологія. – Київ : Смолоскип, 2009. – С. 809-821.

Коваль Р. Лівицька-Холодна Наталя Андріївна / Р. М. Коваль // Енциклопедія Сучасної України. – Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Т. 17 : Лег.-Лощ. – С. 355.

Крик у порожнечу // Стріла : суб'єктивна антологія : українські поети ХХ століття – Київ : Український письменник, 2013. – С. 495-515.

Лівицька-Холодна Н. «Нам шлюбна постіль вся земля...» / Н. Лівицька-Холодна // Біла книга кохання : антологія укр. еротичної поезії. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. – С. 120-122.

Лівицька-Холодна Н. Батьківщина. Розмова / Н. Лівицька-Холодна // Книга про матір: укр. поети ХІХ-ХХІ ст. / упоряд. В. Л. Чуйко. – Київ : Криниця, 2003. – С. 132-133, 300.

Лівицька-Холодна Н. Поезії / Н. Лівицька-Холодна // Празька поетична школа. Антологія. – Харків : Ранок : Веста, 2004. – С. 201-204.

Лівицька-Холодна Н. Тим, що там, з нею / Н. Лівицька-Холодна // Свого не цурайтесь. Твори укр. письменників про рідну мову. Антологія. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. – С. 177.

Наталя Лівицька-Холодна // Дивоовид : антологія укр. поезії ХХ ст. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. – С. 225-229, 740.

Наталя Лівицька-Холодна // Українське Диво: поетична антологія / за упоряд. та ред. В. Коломійця. – Київ : Український письменник, 2005. – Кн. II. – С. 404-407.

Наталя Лівицька-Холодна (15.06.1902 – 28.04.2005) // Антологія української поезії ХХ століття: від Тичини до Жадана / упоряд. І. Малкович. – Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2018. – С. 415-430.

Наталя Лівицька-Холодна (1902-2005) // Поети Празької школи: Срібні сурми : антологія. – Київ : Смолоскип, 2009. – С. 253-285.

Наталя Лівицька-Холодна (1902-2005) // Українське слово : в 4 кн. – Київ : Аконіт, 2001. – Кн. 2. – С. 668-672.

Наталя Лівицька-Холодна // Атом серця: українська поезія першої половини ХХ століття. – Київ : Веселка, 1992. – С. 294-295.

Наталя Лівицька-Холодна : коротка біографія // Празька поетична школа. Антологія. – Харків : Ранок, 2004. – С. 244.

Ротач П. Лівицька-Холодна Наталія Андріївна / П. Ротач // Ротач П. Полтавська Шевченкіана: спроба обл. (крайової) Шевченківської енциклопедії / П. Ротач : у 2-х кн. – Полтава : Дивосвіт, 2009. – Кн. 2: Л - Я. – С. 41.

На шпальтах газет та журналів

Гаєр Н. Родина Лівицьких і Канівщина: документальні свідчення / Н. Гаєр // Рідний край. – 2012. – № 2. – С. 281-284.

Лівицька-Холодна Н. «Такий похмурий вечір нині...» : поезія / Н. Лівицька-Холодна // Дніпро. – 2010. – № 9. – С. 51.

Лівицька-Холодна Н. Христос Воскрес! : вірш / Н.Лівицька-Холодна // Народна творчість та етнографія. – 2000. – № 2-3. – С. 94.

Лівицька-Холодна Н. «Мені очей звести несила...» / Н. Лівицька-Холодна // Дніпро. – 2010. – № 2. – С. 67.

Малик М. Лівицька-Холодна Наталія Андріївна, українська поетеса, письменниця, перекладачка. 110-років від дня народження / М. Малик // Край. – 2012. – № 98. – С. 19.

Марченко Л. «І оживе той світлий край» / Л. Марченко // Край. – 2006. – № 25. – С. 16.

Чернов А. Поезія любові і болю / А. Чернов // Край. – 2015. – № 132. – С. 18-20.

Чернов А. Поезія любові й болю Наталі Лівицької-Холодної / А. Чернов // Зоря Полтавщини. – 2012. – 31 лип. – С. 2.

Електронні ресурси до розділу

Наталя Лівицька-Холодна: вогонь, попіл і чесність з собою [Електронний ресурс] // Дзвін : [сайт]. – Текст. дані. – [Б. м.], 2021. – Режим доступу: <https://dzvin.media/news/natalya-livyczka-holodna-vogon-popil-i-chesnist-z-soboyu/> (дата звернення: 26.03.2025). – Назва з екрана.

Осока С. Наталія Лівицька-Холодна: 10 маловідомих фактів про поетку

[Електронний ресурс] / С. Осока // Повага : [сайт]. – Текст. дані. – [Б. м.], 2023. – Режим доступу: <https://povaha.org.ua/natalya-livytska-holodna-10-malovidomyh-faktiv-pro-poetku/> (дата звернення: 26.03.2025). – Назва з екрана.

1902 – народилася Наталя Лівицька-Холодна, поетка, представниця Празької школи [Електронний ресурс] // Український інститут національної пам'яті : [сайт]. – Текст. дані. – [Б. м.], 2020 – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/istorychnyy-kalendar/cherven/15/1902-narodylasya-natalya-livytska-holodna-poetka-predstavnytsya-prazkoyi-shkoly> (дата звернення: 27.03.2025). – Назва з екрана.

Шевелєва М. Наталя Лівицька-Холодна: Чи довго ще отак мені блукати без пуття і без долі? [Електронний ресурс] / М. Шевелєва // Український інтерес : [сайт]. – Текст. дані. – [Б. м.], 2024. – Режим доступу: <https://uain.press/blogs/natalya-livytska-holodna-chy-dovgo-shhe-otak-meni-blukaty-bez-puttya-j-bez-doli-1046089> (дата звернення: 09.09.2024). – Назва з екрана.

Для заміток

Бібліографічний посібник

«Яскрава поетика Празької школи»

до 20-ї річниці пам'яті Наталі Лівницької-Холодної

Бібліографічний нарис

Укладач: Юлія Новоселецька

Редактор	Н. Фенько
Комп'ютерна верстка	О. Якубовський
Комп'ютерний набір	Ю. Новоселецька
Відповідальний за випуск	С. Сичова

Підписано до друку 18.04.2025. 24 стор. Тираж 1 прим.
Обласна бібліотека для юнацтва імені Олеся Гончара
36039, м. Полтава. вул. Гончара, 25а
[http:// libgonchar.org](http://libgonchar.org)